

"HERKESE SAĞLIK" HEDEFİNE YÖNELİK BİR HEMŞİRELİK EĞİTİMİ PROGRAMI ÖNERİSİ

*Seçil AKSAYAN, **Güler CİMETE

ÖZET

Yirmi yılı aşkın bir süredir sağlık insangücünün 'Herkes Sağık' hedefine yönelik hizmet sunmak üzere yetiştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmasına karşın, bu konuda yeterli değişimin gerçekleştirilemediği düşünölmektedir. Bu nedenle burada, sağığın geliştirilmesi, sürdürölmesinde ve sağıktan sapma durumlarında gerekli bakımın sunulmasında tüm hemşirelik rollerini etkili bir şekilde gerçekleştirebilecek hemşire yetiştirmek amacıyla geliştirilen bir eğitim programı taslağı, ilgililerin tartışmasına açmak üzere sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: 'Herkes Sağık', hemşirelik rolleri, hemşirelik eğitim programı

SUMMARY

It is observed that the changes made in the education of health personnel through the target of 'Health For All' are unsatisfactory, although this matter has been discussed for over 20 years. A draft of nursing curriculum developed by the authors is presented here in order to let begin a discussion. The aim of this curriculum is to prepare the students for the whole nursing roles in health promotion, health maintenance and patient care.

Key Words: "Health For All, nursing role, nursing curriculum.

GİRİŞ

Tarihsel süreç içinde tüm dünyada sağık kavramı ve sağık bakım sistemlerindeki değişmeler doğrultusunda, sağık insangücünün yeni rollerine hazırlamak üzere yetiştirilmesi ve eğitim programlarının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi konusu, ulusal ve uluslararası çeşitli düzeylerde ve özellikle de Dünya Sağık Örgütü (DSÖ)'nün toplantılarında görüşölerek üye ölkeler için öneriler getirilmiş ve halen getirilmektedir. Sağık kavramı ve bakım sistemlerinde, hastalık ve tedavi edici hizmetlere odaklı anlayışdan, sağığın fiziksel boyutu yanısıra psikososyal boyutunun da üzerinde durularak, geliştirilmesi ve sürdürölmesine odaklanmış anlayışa geçiş yönündeki bu önerilere uya- cakları konusunda üye ölkelerin taahhütleri bulunmaktadır. 1970'li yılların başlarından itibaren DSÖ toplantı kararları ve diğer yayınlarında, sağığın geliştirilmesi ve hasta-

* Doç.Dr.,Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
Halk Sağığı Hemşireliği Anabilim Dalı İstanbul

** Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
Çocuk Sağığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
İstanbul

lıklardan korunmaya ağırlık veren çağdaş sağlık anlayışı ve toplumun gereksinimleri doğrultusunda, topluma dayalı, problem çözmeye yönelik, pratisyen (genel) insangücünün yetiştirilmesi amaçlı eğitim programlarının gerekliliği tartışılmaktadır. 1978 yılında Alma-Ata Konferansı ile hız kazanan tüm sağlık insangücünün yetiştirilmesi ile ilgili bu tartışmalar, 1996 yılında Ljubljana'da yapılan DSÖ toplantısında da sürdürülmüş ve toplantı bildirgesinde yerini bulmuştur (WHO 1974, WHO 1978, WHO 1985a, WHO 1985b, WHO 1986a, WHO 1987, WHO 1992a, WHO 1996a, Fülöp 1986).

Aynı doğrultuda, üye ülkelerdeki tıp ve hemşirelik eğitimleri çeşitli toplantı ve yayınlarda ayrı ayrı değerlendirilerek benzer öneriler getirilmiştir (WHO 1982, WHO 1984, WHO 1985c, WHO 1986b, WHO 1986c, WHO 1988, WHO 1989, WHO 1990a, WHO 1990b, WHO 1990c, WHO 1990d, WHO 1990e, WHO 1991, WHO 1992b, WHO 1993, WHO 1994a, WHO 1996b, Universty of Limburg 1991, ICN 1985, Salvage 1993). Bu öneriler ışığında bazı ülkelerde hemşirelik eğitim programlarının yeniden düzenleme çalışmaları denenerek tamamlanmış, olumlu sonuçları görülmeye başlanmış ve bazılarında da halen sürmektedir (WHO 1986b, WHO 1994b). Geleneksel hemşirelik eğitiminin toplumlardaki demografik değişiklikler, sağlık bakımında sağlığı geliştirmeye ağırlık veren ve topluma temellenen yönelimler ve artan sağlık bakım giderlerinin evde bakım hizmetlerinin gerekliliğini vurgulaması gibi faktörler doğrultusunda değiştirilmesine yönelik öneriler, yalnızca gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkeler için değil, gelişmiş ülkeler için de sözkonusudur (Oermann 1994).

Dünyada durum böyle iken, bu konuda-

ki uluslararası sözleşmelerde imzası bulunan ülkemizde de sağlık insangücü eğitiminin, çok genel kullanılan bir deyişle "Temel Sağlık Hizmetleri doğrultusunda düzenlenmesi" gerekliliği 1980'li yıllardan başlayarak günümüze dek sürekli vurgulanagelmiştir. Bu gereklilik ülkemizde son Ulusal Sağlık Politikası'nda da ifadesini bulmuştur (TC Sağlık Bakanlığı 1993).

Türkiye'deki hemşirelik literatürünün gözden geçirilmesinde, hemşireliğin çeşitli dallarından yazarların çağdaş sağlık anlayışı/ temel sağlık hizmetleri/herkese sağlık / topluma dayalı hizmet gibi kavramların ışığındaki derlemeleri, çevirileri ve görüşlerini yansıtan ya da aynı konularda yurtdışında yayınladıkları pekçok yayınlara karşılaşılmaktadır. Aşağıdaki tabloda, ulaşabildiğimiz bu yayınlarda yıllar içerisinde değinilen konular açısından bir özet sunulmaktadır.

Yayınlarda da görüldüğü gibi, günümüzden en az 22 yıl öncesinden beri bu konuların üzerinde durulması ve eğitimin bu doğrultuda yeniden düzenlenmesine ilişkin önerilerin yinelenmesi, ülkemizdeki hemşire eğitimcilerinin konuya duyarlılıklarını göstermektedir. Eğitimciler tarafından eğitim programlarındaki derslerin teorik içeriğinde çağdaş sağlık anlayışı doğrultusunda gerçekleştirilen bazı değişiklik örnekleri olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu olumlu çabaların öğrencilerin bu anlayışı kazanmaları ve kendilerini toplum içindeki görevlere hazır hissetmelerini sağlamada çok etkili olamadığı gözlemlerimizin yanısıra araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir

(Bayık ,Bahar 1985, Bayık 1990, Kanan ve ark. 1990). Bu nedenlerdedir ki, genel eğitim programında gereken köklü düzenlemeler için daha somut adımlar atılmasının zamanı geldiği kanısındayız.

KONULAR

	Çağdaş Sağlık Anlayışı Herkese Sağlık TSH, Topluma Dayalı Hizmet kavramları	Hemşirenin Rolü, Önemi	Türkiye'deki Eğitimin Değerlendirmesi	Eğitim Programını Yeniden Düzenleme Önerisi
YAZARLAR				
Kum E (1975)	X	--	X	X
Renda İ (1977)	X	--	X	X
Okumuş H, Bayık A (1980)	--	X	X	X
El.HYO.Mimograf (1983)	X	X	X	X
THD Panel (1983)	X	X	X	X
İlker S (1984)	X	--	X	X
Bayık A (1984)	X	X	X	X
Erefe İ (1985)	X	--	--	X
Kocaman G (1985)	X	X	X	X
Bahar Z (1985a)	X	X	X	X
Bayık A (1985)	--	X	--	X
Bayık A, Bahar Z (1985)	--	X	X	X
Bahar Z (1985b)	X	X	X	X
ICN (1985)-Çev. Uyer G.	X	X	--	--
Aksayan S (1986)	X	X	X	X
Uyer G (1988)	X	X	X	X
Kocaman G (1988)	X	X	X	X
Velioğlu P (1988)	X	X	--	X
Erefe ı (1988)	X	X	X	X
Kubilay G (1988)	X	X	X	X
Erefe İ (1990)X	X	X	X	
Pektekin Ç (1990)	X	X	X	X
Atalay M (1990)	--	--	--	X
Oktay S (1990a)	X	X	--	X
Bayık A (1990)	X	X	X	X
Sabuncu N (1990)	X	--	--	--
WHO (1990)-Çev.Oktay S.	X	X	--	--
Karanisoğlu H (1990)	X	X	--	--
Coşkun A (1990)	X	X	X	--
Taşocak G (1990)	--	X	--	X
Velioğlu P (1990)	X	X	--	--
Velioğlu P (1991)	X	--	--	X
Pektekin Ç ve ark.(1991)	X	--	X	X
Pektekin Ç (1991)	X	X	X	X
Erefe İ (1992)	X	X	--	X
Kum E (1992)	X	--	X	X
Uyer G (1987)	X	X	--	X
Coşkun A ve ark.(1992)	X	X	--	X
Kubilay G ve ark. (1992)	X	--	X	X
Salvage J (1993)- Çev.İlker S.	X	X	--	X
Erdil F (1994)	X	X	--	X
Aksayan S (1994)	X	X	X	X

Tüm bu tartışmalar doğrultusunda, hemşirelik yüksekokulları için bir eğitim programı önerisi, bu konudaki ilgililerin tartışmasına açılmak üzere aşağıda sunulmaktadır. Eğitim programı içerisindeki derslerin dört yıllık dağılımında, önce sağlık sonra sağlıktan sapma durumlarındaki hemşirelik yaklaşımlarının vurgulanması ilkesi benimsenmiştir. Temel hemşirelik derslerinin de

işleniş düzeninde aynı yaklaşımın kullanılması öğrencide bu anlayışın gelişmesini destekleyebilir.

Derslerin eğitim programındaki yerleri ve haftalık ders saatlerinin belirlenmesinde, bilgi içeriklerinin öğrencide bir bütünlük oluşturması ve bu bilgileri uygulama alanlarında kullanılarak yerleştirebilmeleri hedeflenmiştir.

HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU EĞİTİM PROGRAMI TASLAĞI

I.YIL

I.DÖNEM

II.DÖNEM

Dersler	Haftalık ders saati			Dersler	Haftalık ders saati		
	Teorik	Lab.	Uyg.		Teorik	Lab.	Uyg.
Hemşirelik Esasları	4	-	-	Hemşirelik Esasları	4	6	-
Sağlığın Geliştirilmesi ve Sağlık Eğitimi	2	-	-	Sağlık Eğitimi-Hasta Eğitimi Süreci I	3	-	-
Anatomi	4	-	-	İletişim İlkeleri	2	-	-
Fizyopatoloji	4	1	-	Sağlık Psikolojisi	2	-	-
Biyokimya	2	-	-	Temel Sağlık Hizm.	2	-	-
Mikrobiyoloji-Parazitoloji	2	1	-	Temel İngilizce	2	-	-
Genel Beslenme	2	-	-	Türk Dil II.	2	-	-
Temel İngilizce I	2	-	-	Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi	2	-	-
Türk Dili I.	2	-	-	Toplam : Haftalık:	19	4	-
				Yarıyıl:	266	84	-
Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi I.	2	-	-				
Toplam:Haftalık.	26	2	-				
Yarıyıl:	364	28	-				

NOT:Hemşirelik Esasları dersinin klinik uygulaması,ikinci yılın her iki döneminde Erişkin Sağlığı ve Hastalıkları dersinin uygulamaları ile birlikte gerçekleştirilir.

Dersler	I.DÖNEM			II.YIL			II. DÖNEM		
	Haftalık ders saati			Dersler	Haftalık ders saati				
	Teo.	Lab.	Uyg.		Teo.	Lab.	Uyg.		
Erişkin Sağlığı ve Hast.	6	-	16	Erişkin Sağlığı ve Hast.	6	-	16		
Sağlığın Değerlen.	3	-	-	İlk Yardım/Acil Müd.	2	1	-		
Krize Müdahale	2	-	-	Rehabilitasyon Hizm.	2	-	-		
Farmakoloji	2	-	-	Hemş.Değerleri/Etik	2	-	-		
Temel İngilizce III.	2	-	-	Temel İngilizce IV.	2	-	-		
Güzel Sanatlar	2	-	-	Güzel Sanatlar	2	-	-		
Toplam:Haftalık:	17		16	Toplam:Haftalık:	16	1	16		
Yarıyılık:	238	-	224	Yarıyılık:	224	14	224		

NOT:Erişkin Sağlığı ve Hastalıkları yaz uygulaması toplam 140 saattir.

Dersler	I.DÖNEM			III.YIL			II.DÖNEM		
	Haftalık ders saati			Dersler	Haftalık ders saati				
	Teo.	Lab.	Uyg.		Teo.	Lab.	Uyg.		
Ana-Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	6	-	16	AnaÇocuk Sağlığı ve Hastalıkları	6	-	16		
Enfeksiyon Hastalıkları	2	-	-	Hemşirelik Tarihi ve Mevzuatı	2	-	-		
Sağlık Antropolojisi/Sosyolojisi	3	-	-	Temel Bilgisayar	2	2	-		
Epidemiyoloji	2	-	-	Mesleki İngilizce II	2	-	-		
Mesleki İngilizce I	2	-	-	Güzel Sanatlar	2	-	-		
Güzel Sanatlar	2	-	-	Toplam:Haftalık:	14	2	16		
Toplam:Haftalık:	17	-	16	Yarıyılık:	196	28	224		
Yarıyılık:	238	-	224						

NOT:Ana-Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları dersinin yaz uygulaması toplam 140 saattir.

		IV.YIL					
		I.DÖNEM			II.DÖNEM		
Dersler	Haftalık ders saati			Dersler	Haftalık ders saati		
	Teo.	Lab.	Uyg.		Teo.	Lab.	Uyg.
Akıl Sağlığı ve Hast.	6	-	12	Toplum Sağlığı	2	-	8
Hemşirelikte Yönetim	5	-	6	Aile Sağlığı	3	-	8
Hemşirelikte Araştırma I	2	-	-	Çevre Sağlığı	2	-	-
Mesleki İngilizce III.	2	-	-	Hemşirelik Eğitimi	2	-	4
Güzel Sanatlar	2	-	-	Hemş. Araştırma II	3	-	-
Toplam:Haftalık:	17	-	18	Mesleki İngilizce IV	2	-	-
Yarıyılık:	238	-	252	Güzel Sanatlar	2	-	-
				Toplam:Haftalık:	16	-	20
				Yarıyılık:	224	-	280
NOT:Akıl Sağlığı ve Hastalıkları yaz uygulaması 70 saattir. Toplum Sağlığı ve Aile Sağlığı yaz uygulaması 70 saattir.							

TASLAK İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Eğitim programı taslağı ile ilgili açıklamalarda, özellikle değişiklik önerileri getirilen derslere yer verilmiştir.

Kanımızca, eğitim-öğretim sürecinin ilk yılında öğrenci, henüz hastalıklara yönelik bilgi edinmediği için klinik uygulamalarda bütüncü hemşirelik yaklaşımını gerçekleştiremeyebilir. Bunun sonucu olarak hizmet verdiği bireye zarar verebileceği gibi, bilgi ve beceri eksikliği nedeniyle bireylerin güvenini kazanma problemi yaşayarak kendine güveni de kaybedebilir. Bu tür deneyimler ise, ilk yıldan itibaren öğrencinin olumlu meslek imajı geliştirmesini engelleyebilir. Konuya yönelik yeterli araştırma olmamasına karşın, mevcut araştırmalar Hemşirelik Esasları der-

sinin uygulamalarında, öğrencilerin hastalara yardım etmekten çok onlardan yardım beklediklerini, iletişim ve yaklaşımda güçlük çektiklerini, anksiyete yaşadıklarını göstermektedir (Atalay ve ark. 1994). Bu nedenle, öğrencinin ilk yıldan itibaren kliniğe çıkması yerine, laboratuvar çalışmaları ile becerilerini geliştirip, Hemşirelik Esasları dersinin uygulamasını bir sonraki yıl Erişkin Sağlığı ve Hastalıkları dersi içinde gerçekleştirmesi daha yararlı olabilir. Hemşirelik Esasları öğretim elemanlarının da bu uygulamalar esnasında öğrencilerle birlikte çalışmalarını ile öğrenciler, bireylere kapsamlı bir bakım sunmanın doyumunu yaşarken, uygulamaya ayrılan zamanı da dolu dolu kullanma şansını yakalamış olur.

Sağlığın Geliştirilmesi ve Sağlık Eğitimi dersinde, sağlıklı yaşam biçimi, sağlığı geliştirici, koruyucu ve sürdürücü davranışlar, çeşitli hizmet alanlarında sağlığın geliştirilmesine yönelik politika ve hizmet modelleri ile hemşirenin bu alanlara yönelik rolleri incelenerek, öğrencinin özellikle sağlığın geliştirilmesinde sağlık eğitiminin önemini kavraması ve sağlık üzerinde yoğunlaşması sağlanabilir.

I. yıl I. dönemde öğrenci temel tıp dersleri ile insanın anatomik ve fizyolojik yapısını, patolojik durumları ile biyokimyasal özelliklerini ve hastalık etkenlerini de öğrenir. Histoloji dersi, hücre konusuna yoğunlaştığı ve aynı konu fizyoloji dersinde de incelendiği için, bu ders eğitim programına konulmamıştır.

Genel beslenme dersinde, temel besin öğeleri ile sağlıklı beslenme ilkeleri, toplumun beslenme alışkanlıkları ve sağlığın geliştirilmesinde beslenmenin önemi vb. konular üzerinde durulabilir. İleriki yıllarda her bir hastalık konusu incelenirken, o hastalığa özgü beslenme özellikleri de incelendiği için, tekrarlardan kaçınmak amacı ile Hastalıklarda Beslenme' dersi eğitim programına konulmamıştır.

I. yıl II. dönemde yer alan Sağlık Eğitimi -Hasta Eğitimi Süreci dersi, bir önceki dönemde yer alan derslerle(özellikle Sağlığın Geliştirilmesi ve Sağlık Eğitimi dersi ile) sağlık eğitiminin önemini kavrayan öğrencinin, bu eğitimi gerçekleştirmek için gerekli bilgileri kazanması ve klinik uygulamalara başlamadan önce bu konuda hazır duruma gelmesini sağlayabilir. Böylece, genelde uygulama alanlarında etkili şekilde gerçekleştirilemeyen ve yalnızca bakım planlarında bir ifade olarak kalan sağlık eğitiminin amacına

daha uygun olarak gerçekleştirilmesi şansı doğabilir. Bu amaçla Sağlık Eğitimi-Hasta Eğitimi Süreci dersinde, eğitim ilkeleri, hedef kişi/gruplara özgü hedefleri, yöntemleri, araç-gereç ve stratejilerine yönelik konular incelenebilir. Bu dersi yürüten öğretim elemanlarının, temel hemşirelik derslerinin klinik uygulamalarında yer alarak, öğrencilerin sağlık eğitimini gerçekleştirmelelerinde yardımcı olmaları, konunun pekiştirilmesi açısından yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Temel Sağlık Hizmetleri (TSH) dersinde, TSH yaklaşımının/felsefesinin benimsenmesi için, bu hizmetlerin içerikleri, gerekçeleri, politik, örgütsel, finansal, insan gücü vb. yönleri tartışılabilir.

Sağlık Psikolojisi dersinde, kısaca psikoloji kavram ve kuramları üzerinde durulduktan sonra, ağırlıklı olarak sağlık, hastalık kavramları, insanın sağlık-iyilik, hastalık algıları ve davranışları, hasta rolü ve rol değişikliklerinin insan üzerine etkileri vb. konular incelenerek, öğrencinin sağlık ve hastalık kavramlarının duygusal boyutunu güçlü bir şekilde kavraması sağlanabilir.

II.yıl I. dönemde yer alan Erişkin Sağlığı ve Hastalıkları dersinde, yaşlılığı da içine almak üzere erişkinlik dönemleri ve özellikleri, erişkin sağlık sorunlarının epidemiyolojik dağılımı, bunları etkileyen faktörler ve korunma gibi konular incelenerek, öğrencinin öncelikle sağlıklı erişkin ve yaşlıya odaklanması sağlanabilir. Bu döneme yönelik uygulamalar,sağlıklı insanların bulunduğu kurumlarda sağlık değerlendirmeleri, sağlık taramaları, erken tanı, sağlığı geliştirmeye yönelik sağlık eğitimleri şeklinde yürütülebilir.

II. dönemde yer alan Erişkin Sağlığı ve

Hastalıkları dersinde ülkemizde, erişkinlik dönemlerinde sık görülen hastalıklar ve bunlara yönelik hemşirelik yaklaşımları incelenebilir. Hastalıkların vücut sistemlerine göre incelenmesi durumunda, aynı sisteme yönelik hastalıkların dahiliye ve cerrahi boyutlarının paralel olarak yürütülmesi bütünlük açısından yararlı olabilir. Bu dönemin uygulamaları erişkin dahiliye ve cerrahi kliniklerinde gerçekleştirilebilir.

Sağlığın Değerlendirilmesi dersi, hemşirelik sürecinin en önemli basamağı olan veri toplamaya temel oluşturur. Her ne kadar, tüm temel hemşirelik derslerinde bu konunun incelendiği düşünülse de, öğrencinin insanın tüm boyutlarını değerlendirme becerisi kazanarak, problem merkezli yaklaşımı kavraması için, bu dersin ayrı bir ders olarak açılması ve kliniğe çıkmadan önce öğrencinin bu alanda yeterli bilgi düzeyine ulaşması uygun olabilir. Sağlığın değerlendirilmesi dersinde, gözlem, görüşme ve hemşirelik muayenesinin ilkeleri incelenerek, insanın fiziksel değerlendirmesinin yanısıra, sağlık durumunu etkileyebilecek demografik sosyo-ekonomik, psikolojik, kültürel vb. tüm değişkenlerin tanınmasına ilişkin bilgilere yer verilebilir.

Kriz Müdahale; Hemşirenin hizmet verdiği sağlıklı ya da hasta bireyler yaşamları süresince gerek gelişimsel gerekse durumsal kriz yaşama riski altında oldukları için, öğrencilerin kriz yönünden yüksek riskli bireyleri tanımaları, krize müdahale yöntemlerini bilmeleri, krize müdahalede hemşirenin rollerini kavrayarak müdahale becerileri geliştirmeleri için, bu dersin eğitim programında yer alması yararlı olabilir. Dersi yürüten öğretim elemanlarının, diğer temel hemşirelik derslerinin uygulamalarında da görev alarak öğrencilere bu konuda danışmanlık

yapmaları öngörülmektedir.

Rehabilitasyon Hizmetleri dersinde, kronik hastalığı ve sakatlığı olan bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik yönden rehabilitasyon gereksinimleri, bu hizmetlerin önemi, ülkemizde rehabilitasyon hizmetlerinin durumu ve burada hemşirenin rolünün kavranması sağlanabilir. Bu dersin öğretim elemanı, diğer hemşirelik derslerinin uygulamalarına katılarak, öğrencilerin rehabilite edici rollerinin pekiştirilmesini destekleyebilir.

Hemşirelik Değerleri ve Etik; Hemşirelik değerleri ve etik ilkeler öğrencilere tüm temel hemşirelik derslerinde kazandırılmaya çalışılmakla birlikte, öğrencilerin kişisel değerleri ile profesyonel değerlerini, bu değerlerin verecekleri hizmetlere etkilerini farketmeleri, bakıma yönelik karar çatışması yaşadıklarında başvurabilecekleri etik ilkeleri bilmeleri, etik kararlar vermekten kaçınmamaları, hizmet verdikleri bireylerin haklarının savunuculuğunu yapabilmeleri vb. için, bu dersin eğitim programında ayrı bir ders olarak yer alması uygun olabilir.

Güzel Sanatlar; İkinci yıldan itibaren her eğitim döneminde yer alması öngörülen bu derste, resim, heykel, plastik sanatlar, tiyatro, sinema vb. sanat dallarına yönelik etkinliklerle, öğrencinin duyuşsal uyarınları algılama, ilişkilendirme, anlamlandırma yeteneklerinin geliştirilerek, hemşirelikte önemli yeri olan estetik bakış açısıyla sezgisel gücünün pekiştirilmesi sağlanabilir. Hemşirelerin sezgisel yetenekleri ile uyarınları hızlı bir şekilde algılamaları ve yorumlamaları, yine hızlı bir şekilde karar vererek sağlıklı/hasta bireye yardım etmelerini kolaylaştırır. Bu dersin her eğitim döneminde, güzel sanatların öğrencinin seçimine göre farklı dallarından

yardım alınarak yürütülmesi, öğrenci gelişimi açısından yararlı olabilir.

III. yılın I.döneminde yer alan Sağlık Antropolojisi ve Sosyolojisi dersinde, kültüre dayalı bakımın temel öğeleri olan toplumsal sınıflar, statüler, roller, hizmet verilecek insan ya da grupların sağlık-hastalık durumlarının sosyo-kültürel yönünün tanınması vb. konular incelenerek öğrencinin hizmet verceği toplumu tanınması sağlanabilir. Sosyoloji ve antropoloji dersi, birbirleriyle bağlantılı yönlerinin de vurgulanması amacıyla, eğitim programına birlikte yerleştirilmiştir.

Epidemiyoloji; Toplumun sağlık ve hastalıkla ilgili herhangi bir durumunu tanımlamayı amaçlayan bir bilimdir. Bu derste, toplumun sağlık düzeyi ölçütleri, demografik yapısı vb incelenerek, yine öğrencinin toplumun sağlık sorunlarına yönelik bakımı gerçekleştirmede hemşirenin yerini kavraması pekiştirilebilir. Epidemiyolojik değerlendirmelerin araştırmalara dayalı olması, epidemiyoloji ve araştırmanın aynı anlamda kullanılması eğilimini doğursa da, bu kullanımın hatalı olduğu bilinmektedir.

IV.yılın I. döneminde yer alan Hemşirelikte Araştırma dersinde, öğrencinin araştırmacı rolünü geliştirmesine temel oluşturmak üzere, bilim, bilimsel bilgi, hemşirelikte araştırmanın önemi, araştırma türleri, ilkeleri ve araştırma sürecinin veri değerlendirmesine kadar olan basamakları irdelenir.

IV.yılın II. döneminde yer alan araştırma dersinde ise, niceliksel ve niteliksel türdeki araştırma verilerinin değerlendirme yöntemleri incelenerek, öğrencilerin araştırma projesi geliştirip, projeyi gerçekleştirmeleri ve rapor

oluşturmalarında danışmanlık yapılır. Biyoistatistik dersi yerine bu dersin konulmasında amaç, hemşirelikte önemli yeri olan niteliksel araştırma verilerinin de değerlendirme yöntemlerine yer verebilmektir.

Hemşirelik Eğitimi dersinde, program geliştirme ilkeleri, ölçme-değerlendirme yöntemleri, temel hemşirelik eğitimi, hizmetiçi eğitim ve sürekli eğitim konuları irdelenebilir. Bu dersin uygulaması, hemşirelik okulları ve değişik hizmet alanlarındaki hemşirelere belirli konularda eğitim programlarının hazırlanarak uygulanması şeklinde gerçekleştirilebilir. Daha önce Sağlık Eğitimi-Hasta Eğitimi Süreci dersinde kazanılan bilgilerin de bu derste kullanılması ile, öğrencinin eğitimci rolünün pekiştirilmesi sağlanabilir.

Akıl Sağlığı ve Hastalıkları dersi uygulama saatinin diğer temel derslere göre az olması, bu dersi yürüten anabilim dalı öğretim elemanlarının genelde Krize Müdahale dersini de yürütecekleri düşünüldüğünden, kriz durumundaki sağlıklı/hasta bireylere yaklaşımda öğrenciye danışmanlık etmek üzere diğer temel derslerin uygulamalarına destek vermelerinin öngörülmesinden kaynaklanmaktadır.

Toplum Sağlığı ve Aile Sağlığı dersleri program taslağında ayrı dersler olarak yer almaktadır. Ulusal Sağlık Politikaları doğrultusunda, ağırlıklı olarak hekimler tarafından yürütülmesi öngörülen 'Aile Hekimliği' hizmet modeline ilişkin düzenlemeler sırasında ve uygulamaya geçirilmesi durumunda, aile sağlığında hemşirenin yeri ve önemine ilgililerin dikkatini çekmek üzere 'Aile Sağlığı' dersinin hemşirelik eğitim programında ayrı bir ders

olarak yer alması uygun bulunmuştur. Bu dersde, birey-aile-toplum sağlığı ilişkisi, aileye ilişkin temel kavramlar, aile sağlığının kapsamlı değerlendirilmesinden başlamak üzere aile hemşireliği süreci, evde bakım hizmet modeli vb. konular irdelenir. Toplum Sağlığı dersinde ise, daha önceden edinilen bilgilerin de işe koşulması ile toplumun tanınması, toplum sağlık sorun ve gereksinimlerine yönelik politikaların oluşturulmasında katılım ve hemşirelik hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi, değerlendirilmesi, toplumdaki özel grupların sağlığı ve bu alanlarda hemşirelik fonksiyonlarının irdelenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca, insan-çevre etkileşimi sonucunda insan sağlığı ve hatta yaşamını tehdit eder boyutlara ulaşan çevresel faktörlerin kontrolünde, hemşirelerin insani ve profesyonel sorumluluklarını üstlenebilmeleri için kapsamlı çevre sağlığı bilgilerine gereksinimleri olduğundan hareketle 'Çevre Sağlığı' dersi de programa eklenmiştir.

Sonuç olarak, hedefimiz '2000 yılında herkese sağlık' ise, bu hedefe ulaşmada genel sağlık sistemindeki iyileştirmelerin yanısıra, hemşire insangücünün katkısını sağlamanın bir yolu olarak, üzerinde tartışılarak uygulamaya konulup, araştırmalar ile ürünlerinin değerlendirileceği hemşirelik eğitim programı taslaklarının geliştirilmesi gerekliliği inancı ile bu taslak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Aksayan S** (1986) "2000 yılında herkese sağlık" sloganı doğrultusunda Türkiye'de hemşireliklebelik eğitiminin tartışılması. I. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu Kitabı, İstanbul, Hilal Matbaacılık, s.69-72.
- Aksayan S** (1994) Education of nurses for primary health care. World Health Forum, 2: 150-152.
- Atalay M** (1990) Çağdaş modele ulaşmada çözüm ve

öneriler. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s.437-443.

Atalay M ve ark. (1994) Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin klinik uygulamada yaşadıkları güçlükler ve yardım beklentileri. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 1:19-25.

Bahar Z (1985a) Temel sağlık hizmetlerinde hemşirelik eğitimi nasıl olmalı? I. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s.25-31.

Bahar Z (1985b) Temel sağlık hizmetlerinde hemşirelik eğitimi nasıl olmalı? Türk Hemşireler Dergisi, 35 (1): 37-41.

Bayık A (1984) Hemşirenin değişen rolü. Türk Hemşireler Dergisi, 4: 6-8.

Bayık A (1985a) Temel sağlık hizmetlerinde hemşirenin rolü ne olmalıdır? I. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s. 32-34.

Bayık A (1990) Hemşire yetiştiren okullarda eğitim programları kapsamında halk sağlığı öğretiminin irdelenmesi. II. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, İstanbul.

Bayık A, Bahar Z (1985) Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin bilgi ve becerilerinin temel sağlık hizmetleri kavramı doğrultusunda değerlendirilmesi. I. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s. 128-138.

Coşkun A (1990) Hemşirelik eğitimi ve uygulama alanına yansımalarından kaynaklanan sorunlar. Hemşirelik Bülteni, 17: 27-34.

Coşkun A ve ark. (1992) İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalının temel sağlık hizmetleri doğrultusundaki alan uygulamalarının değerlendirilmesi. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Sivas, Esnaf Ofset Matbaacılık, s. 351-356.

..... (1983) Temel sağlık hizmetleri kavramı doğrultusunda hemşirelik müfredat programlarının geliştirilmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu 23-25 Mayıs Semineri, İzmir (mimograf).

Erdil F (1994) Son 20 yılda hemşireliğin stratejisi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 1: 1-7.

Erdoğan ve ark. (1992) Toplum sağlığı hemşireliğinde gelişmiş rol ve işlevler. Hemşirelik Bülteni, 23:115-120.

Erefe İ (1985) Temel sağlık hizmetleri kavramı. Beklenti ve hedefler. I. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s.16-19.

- Erefe İ** (1988) 2000 yılı Avrupa bölgesi sağlık hedefleri ve birinci plan Pan-Avrupa Hemşirelik Konferansından yansımalar. *Türk Hemşireler Dergisi*, 3-4:17-21.
- Erefe İ** (1990) Türkiye'nin sağlık geleceği içinde hemşireliğin hedefleri ve beklentileri. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s.1-9.
- Erefe İ** (1992) Halk Sağlığı Hemşireliğinin günümüzdeki konumu ve gelecekte beklenenler. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Sivas, Esnaf Ofset Matbaacılık, s.119-123.
- Fülop T** (1986a) Health personnel for "Health For All": Progress or stagnation? (Part I). *WHO Chronicle*, 7(3):232-236.
- Kanan N ve ark.** (1990) İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu 4. Sınıf IX-X. stajyerlik dönemi öğrencilerinin uygulama alanlarının seçimlerine ilişkin. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s.461-465.
- Karanisöğlü H** (1990) Hemşirenin geleneksel ve değişen rolü içinde tedavi edici, koruyucu ve eğitici rolü. *Hemşirelik Bülteni*, 17: 17-21.
- Kocaman G** (1985) Hemşireliğin günümüzdeki konumunun temel sağlık hizmetleri açısından incelenmesi. I. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s.20-23.
- Kocaman G** (1988) Herkese sağlık hedefine ulaşmada hemşirenin sorumlulukları ve eğitimi. II. Ulusal Hemşirelik Simpozyumu Kitabı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu, s. 66-73.
- Kubilay G** (1988) Temel sağlık hizmetleri ve hemşirelik. *Türk Hemşireler Dergisi*, 3-4:36.
- Kubilay ve ark.** (1992) Halk sağlığı hemşireliği uygulamalarında topluma verilen hizmetlerin değerlendirilmesi. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Sivas, Esnaf Ofset Matbaacılık, s. 370-374.
- Kum E** (1975) Hemşire eğitimciler açısından toplum sağlığı hizmetlerinin analizi. *Türk Hemşireler Dergisi*, 4:10-13.
- Kum E** (1992) Türkiye'de ilk hemşire okulu açılışından günümüze hemşirelik eğitiminde kurumlaşma. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Sivas, Esnaf Ofset Matbaacılık, s. 124-130.
- Oermann MH** (1994) Professional nursing education in the future: Changes and challenges. *JOGNN*, 2:153-159.
- Oktay S** (1990) "2000 Yılında Herkese Sağlık" için hemşireliğin yükümlülüğü, ilkeleri ve rolü. *Hemşirelik Bülteni*, 17: 11-15.
- Okumuş H, Bayık A** (1980) Türkiye'de sağlık sorunları ve hemşirelik eğitimi. *Türk Hemşireler Dergisi*. 4:52-55.
- Pektakin Ç** (1990) Türkiye'de hemşirelik eğitiminin kavramsal çerçevede engelleyici sorunları. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildirileri, İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, s. 424-429.
- Pektakin Ç** (1991) Türkiye'de hemşirelik/ebelik eğitimi ve sorunları. *Hemşirelik Bülteni*, 19: 101-105.
- Pektakin Ç ve ark.** (1991) Türkiye'de Hemşirelik/ebelik eğitiminin konumu, ulusal sağlık eğitimi politikası ve öneriler. *Hemşirelik Bülteni*, 19: 93-99.
- Renda İ** (1977) Hekim dışı sağlık personelinin sağlık sistemi içindeki konumu. *Türk Hemşireler Dergisi*, 2:3-8.
- Sabuncu N** (1990) Değişen sağlık kavramı sorunları. *Hemşirelik Bülteni*, 17: 5-10.
- Salvage J** (1993) Hemşirelikte Etkinliğe Doğru Eylem: Herkese Sağlık Hedefinin Desteklenmesi Amacıyla Hemşirelik ve Ebeliğin Güçlendirilmesi. Çeviri Editörü S İlker, Ankara, Aydoğdu Ofset, s.3-15, 57-87.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü (1993) *Ulusal Sağlık Politikası*. Ankara.
- Taşocak G** (1990) Hemşirelik eğitimindeki gelişmeler. *Hemşirelik Bülteni*, 17: 47-50.
- Türk Hemşireler Derneği -THD* (1983) Panel: "2000 yılında herkese sağlık için hemşirenin rolü ne olmalıdır?" *Türk Hemşireler Dergisi*, 2.
- Uluslararası Hemşireler Birliği** (1985) Hemşireliğin bugünü ve yarını. Çeviren G Uyer, *Türk Hemşireler Dergisi*, 1986/3:8-15.
- University of Limburg Secretariat *The Network of Community-oriented Educational Institutions for Health Sciences* (1991) *The Network of Community-oriented Educational Institutions for Health Sciences: A short description of its aims and activities*, The Netherlands.
- Uyer G** (1988) Temel hemşirelik müfredat programlarının 2000 yılında herkese sağlık hedefi doğrultusunda irdelenmesi. II. Ulusal Hemşirelik Simpozyumu Kitabı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu, s. 27-33.
- Uyer G** (1992) Hemşireliğe Genel Bakış. Ankara, s.123-125.
- Ülker S** (1984) Hemşireler, toplumumuzda insan sağlığının daha iyiye gitmesini sağlamada söz sahibi olun! *Türk Hemşireler Dergisi*, 4:9-12.
- Velioğlu P** (1988) Hemşirelik eğitiminde temel kavramlar. *Türk Hemşireler Dergisi*, 3-4:13-16.

- Velioğlu P** (1990) "Herkesine Sağlık" amacıyla hemşirelik. *Hemşirelik Bülteni*. 15: 1-4.
- Velioğlu P** (1991) Çağdaş sağlık kavramı ve sağlık meslekleri eğitim programları. *Hemşirelik Bülteni*. 19:1-4.
- WHO** (1974) *Community Health Nursing. Report of a WHO Expert Committee*. WHO Technical Report Series No: 558.
- WHO** (1978) *Alma-Ata 1978: Primary Health Care. Report of the International Conference on Primary Health Care*, Health for All Series No: 1.
- WHO** (1982) *Nursing in Support of the Goal Health for All by the Year 2000. Report of a meeting (16-20 Nov.1981)*, Geneva.
- WHO** (1984) *Education and Training of Nurse Teachers and Managers With Special Regard to Primary Health Care. Technical Report Series No:708*,Geneva.
- WHO** (1985a) *Health Manpower Requirements for the Achievement of Health For All By The Year 2000 Through Primary Health Care Technical Report Series No: 717*.
- WHO** (1985b) *Targets for health for all. European Health For All Series No:1*. Copenhagen,WHO Regional Office for Europe.
- WHO** (1985c) *A Guide to Curriculum Review for Basic Nursing Education: Orientation to Primary Health Care and Community Health*. Geneva.
- WHO** (1986a) *National Health Development Networks in Support of Primary Health Care*. Geneva, WHO Offset Publication No: 94, s.32-34.
- WHO** (1986b) *Regulatory Mechanisms for Nursing Training and Practice: Meeting Primary Health Needs. Technical Report Series No: 738*. Geneva.
- WHO** (1986c) *Targets For Health For All: Implications for Nursing/Midwifery*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.
- WHO** (1987) *Community-based Education of Health Personnel. Technical Report Series No:746*.
- WHO** (1988) *Ministerial Consultation for Medical Education in Europe. Report on a WHO Meeting, Lisbon, 31 Oct-3 Nov. 1988*. WHO Regional Office for Europe.
- WHO** (1989) *European Conference on Nursing. Report on a WHO meeting (21-24 June 1988, Vienna)* ,WHO Regional Office for Europe, Geneva.
- WHO** (1990a) *First Meeting of Government Chief Nursing Officers and Collaborating Centers on Implications of The HFA Targets for Nursing/Midwifery. A Follow-up of the First European Nursing Conference(Vienna,1988), 18-21 Oct 1989*, Linköping,Sweden.
- WHO** (1990b) *Health For All: A Nursing Project, Strategies for Achieving Appropriate Changes in the Basic Education of Nurses: A compilation of some relevant recommendations made at WHO meetings 1981-1990*. Copenhagen.
- WHO** (1990c) *Nursing Practice Demonstration Projects for The "Generalist Nurse". Report on a WHO Consultation. 27-30 June 1990*. Athens,Greece.
- WHO** (1990d) *The Development of the Generalist Nurse.Report on a WHO meeting.6-9 Feb 1990*. Copenhagen.
- WHO** (1990e) *Curriculum Development for the "Generalist Nurse". Report on a WHO Consultation. 13-16 June 1990*, Turin,Italy.
- WHO** (1990f) *Regional office for Europe. Temel Hemşire ile ilgili bir taslak. Çev. S Oktay, İstanbul*.
- WHO** (1991) *Changing Medical Education. An Agenda for Action*. WHO Division of Development of Human Resources for Health, Geneva.
- WHO** (1992a) *Health Promotion, Public Information and Education for Health. Progress Report of Forty-fifth Health Assembly*.
- WHO** (1992b) *World Health Assembly, Resolutions WHA 45.5 on strengthening nursing and midwifery support to strategies for health for all*.
- WHO** (1993) *Development of Nursing Education. Report on a Joint Workshop WHO/Ministry of Health of Lithuania. 26-29 May 1993*, Vilnius,Lithuania.
- WHO** (1994a) *Report of the third meeting of the Global Advisory Group on Nursing and Midwifery. 28-30 Nov1994*.Geneva.
- WHO** (1994b) *Country Nursing and Midwifery Profile. Regional Office for Europe, Nursing and Midwifery Unit*. Copenhagen.
- WHO** (1996a) *Ljubljana Charter on Health Reforms. 18 June 1996*. Ljubljana, WHO Regional Office for Europe.
- WHO** (1996b) *WHO Consultation of European Nurse Leaders " Health Care Reforms, Primary Health Care and Nursing". 5th WHO meeting of government chief nurses of the European Region (11-13 April 1996,Reykjavik,Iceland)*, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.